

SZABÓ MAGDA KÉT REGÉNYE ÉS A REFORMÁTUS NŐNEVELÉS

Szabó Magda életében nagy szerep jut a vallásnak: édesanyja, Jablonczay Lenke, katolikus, míg édesapja, Szabó Elek, református. Az író nő apja vallásában nevelkedik fel, így kerül a debreceni református Dóczy Gedeon Leánynevelő Intézetbe.

Szabó Magda tanárnőként kezdte pályáját. Nem véletlen ez a pályaválasztás, hiszen édesanyja, Jablonczay Lenke is tanítónőként dolgozott: „A kettőtört pályájú tanítónő saját, egyszem lányát játékosan, nevetve, szórakoztatóan tanította meg mindarra, amit a tanterv előírt.”¹

Regényeiben hitelesen és tökéletesen ábrázolja az iskolai élet mindennapjait és a pedagógusokat. Hogy ő maga milyen volt pedagógusnak, arról így olvashatunk egy volt tanítványával készült interjúban: „Hódmezővásárhelyen születtem, a lánygimnáziumba jártam. Nagyon jó társaságba kerültem, nyolc évfolyamos osztályban végeztem el a gimnáziumot. Szerencsés voltam. Az a társaság, amely a majdani drága jó nyolcadik lett, az elsőől kezdve végig, érettségiig megmaradt. Abban is szerencsém volt, hogy az előző magyartanárom Szabó Magda volt, az író nő. Szerettük Magda nénit, meglehetősen szigorú volt, igyekezett megszerettetni velünk az irodalmat, de az osztály csintalan volt, sokszor olyanokat is csi-

náltunk, ami talán méltatlan volt az orvos-, ügyvéd-gyerekekhez, a jólsituált családok gyerekeihez.”²

Az *Abigél* megírása közben Szabó Magda nagymértékben támaszkodott a Dóczyban átélt emlékekre és Vitay Georgina történetébe beleírta saját élményeit, tapasztalatait is. Így lett a Matula Intézet Szabó Magda iskolájának hasonmása.

Az *Abigél* az árkodi Matula Gimnáziumban játszódik. Az iskola a város egykori püspökéről kapta nevét. A középkorban még kolostorként működött, csak később lett a nőoktatás helyszíne. A városról Szabó Magda a következőket írja: „Árkod hetven-ezer lakos, Kelet-Magyarország legősibb iskolavárosa. A lakosság kilencvenhét és fél százaléka protestáns, ipara most van fejlődőben. Céhjei a középkorban világszerte ismeretesek voltak, egyeteme skót, németalföldi, skandináv és német egyetemek testvérintézete. Híres felsőkereskedelmi iskolája, református fiúgimnáziuma és a Matula püspökről elnevezett leánynevelő intézete, amely Magyarország első olyan intézménye volt, ahol hivatásos nevelők rendszeres nőképzést folytattak.”³ A Matula épülete zömök, rideg és labirintusszerű volt a növendékek számára. Kicsi, rácsos ablakok, vaspántos bejárati kapu; Ginát megérkezésekor egy erődre emlékeztette. Az épület még az 1930-as években is erősen emlékeztetett a korábbi kolostorra.

A főhős, Vitay Georgina az iskola zárt világában nagyon egyedül érezte magát, csak Abigél volt az, aki a reményt tartotta benne. Ginát egy „árulása” miatt kiközösítették a lányok, majd megpróbált megszökni. De szökésében megakadályozta König tanár úr, akiben az író nő egyik volt tanárára ismerhetünk. Gina ezután nagyon gyűlölte Königet, akit a diákok csak gúnyoltak, és nem tiszteltek. Nem látták a tanár mögött az embert. Hiába állt a lányok oldalán, kénytelen volt felvenni a távolságtartó tanár szerepét, mert a Matula vallásos világa megkövetelte a fegyelmezett tanárokat.

1 KÓNYA Judit: *Szabó Magda alkotásai és vallomásai tükrében*, Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1977. 52. p.

2 members. iif. hu/visontay/ponticulus/rovatok/hidverok/nemeth-laszlo-univerzuma-05.html

3 SZABÓ Magda: *Abigél*. Európa könyvkiadó, Bp., 2006. 22. p.

Az árkodi kisváros Matula Nevelőintézetébe csak vidéki lányok járhattak. A lányokat teljesen elzárták a külvilágtól, még a városban lakó fiatalokkal sem érintkezhetek. Az iskola falait csak nevelő kíséretében lehetett elhagyni.

Az iskola épületén belül a lányoknak szigorú házirendet kellett betartaniuk, minden személyes tárgytól megfosztották őket már az első napon. Az egyenruha viselése kötelező volt, senki nem tűnhetett ki a többiek közül eltérő ruházatával, ékszereivel. Az egyéniség kifejlődését nagymértékben korlátozták. Mindenkinél istentiszteletre kellett járnia, és a *Bibliát* alaposan kellett ismerniük.

Minden osztály élére kineveztek egy internátusi nevelőt, egy prefektát (diakonisszát). A Matula falán belül elemi osztályokban csak tanítónők tanítottak, de a gimnáziumban a szaktanárok között már megjelentek a férfi tanárok is.

Szabó Magda sorainak hitelessége annak is köszönhető, hogy az író néhány évig Hódmezővásárhelyen is tanított. A regény megírásához mind diákévei, mind tanári pályafutása alatt összegyűjtött tapasztalatait felhasználta.

A Matula Gimnázium szigorú házirendje megkövetelte azt, hogy a lányok egyforma öltözetben jelenjenek meg. Nem lehetett köztük semmilyen különbség, nem fejlődhet ki a lányoknak saját stílusuk, egyéniségük. Még a hajukat is egyformán kellett viselniük. „Ahogy elhaladtak előttünk, mind hátrafordult, kihúzta magát, és köszönt. Kötényt viseltek valamennyien, hosszú ujjú, egész testüket elfedő, alsó lábszáruk közepéig érő, piros paszposos, fekete klottkötényt, s Gina azt gondolta, talán sose fogja tudni megkülönböztetni őket, hiszen olyan egyformák, még csak a hajukat is középen elválasztva viselik mind, hosszabb-rövidebb copfba fonva, s copfjaik végét pertlivel kötötték át, olyasmi fekete pertlivel, mint a cipőzsinór.”⁴

Az iskolákban - azokon belül is elsősorban a bentlakásosaknál - a szigorú házirend mellett szigorú napirenddel is találkozhatunk. A lányok csak a *Bibliát* olvashatták olvasmányként. Telefonálni csak nagyon ritkán lehetett, akkor is csak az igazgató és

a diakonissza jelenlétében. Ezzel megakadályozták, hogy a lányok panaszkodjanak szüleiknek, amivel szintén arra nevelték őket, hogy viseljék el a problémákat. Levél írásához is csak egy papírt és ceruzát kaptak, de a megírt leveleket a tanárok ellenőrizték, tehát az iskoláról, az iskolai mindennapokról a lányok semmi rosszat nem írhattak szüleiknek. Tulajdonképpen minden lépésüket és gondolatukat ellenőrizték, felügyelték; ami szintén a nevelési elvekben foglaltak megvalósulását jelezte.

Nem volt lehetőségük olyan időpontot találni, amikor kedvük szerint egyedül lehetek volna, félre tudtak volna vonulni. A délutáni sétákon is minden osztályt a kirendelt diakonissza kísért. A városban tett sétákon nem állhattak meg, nem beszélhettek senkivel, még az iskola portásával sem.

A *Für Elise*-ben az író a Dóczi Gedeon leánynevelő intézetben kezdi meg hatévesen a tanulmányait, majd 1935-ben itt teszi le az érettségi vizsgát is. A leánynevelő intézetet 1823-ban alapították, majd a Tudományegyetem gyakorlóiskolája lett. A Dóczi két épületből állt. Az egyik az Ó-Dóczi: itt zajlott a hittani előkészítő és ez az épület adott teret az elemi és a polgári iskolai oktatásnak. A másik épület egy új épület volt, ahol a gimnazisták tanultak, illetve itt működött a tanítóképző a gyakorló elemi iskolával. Ez a leánynevelő intézet már különbözött az *Abigél*-ben bemutatott árkodi Matula Gimnáziumtól, abban mindenképp, hogy ide nem csak vidéki lányok járhattak, hanem a városból is fogadtak tanulókat. Ennek köszönhető, hogy a napirend kötöttségei itt nem jelennek meg olyan erősen.

Ebben az iskolában is találkozhatunk diakonisszákkal, mivel az iskolának volt bentlakásos része is. Diakonisszaként dolgozott az író testnevelés tanára is, akit a lányok nem kedveltek. Szabó Magda a városban lakott, és onnan járt be naponta az intézetbe. A városban lakó tanulók iskola után hazamentek, és nem töltötték az egész napjukat az iskolában. Így a nevelőkön kívül a szülők is hatékonyabban szólhattak bele gyermekük fejlődésébe, nevelésébe.

Az író nagy szeretettel és alapossággal mutatja be egykori iskoláját, ahol fiatal éveit töltötte: „Már említettem, a régi épületnek óriási udvara volt, teleültetve illatos virágú cserjével, s ahogy eljött

4 *Abigél. I.m.* 34. p.

a tavasz, játszhattunk kabát nélkül a tágas helyen, elfértünk, ha nem is kényelmesen. Sokan voltunk odalenn: mi elemisták, aztán gyakorló elemisták, akikről nem tudtam bizonyosan, micsodák, később megértettem, hogy náluk és rajtuk tanulnak tanítani a leendő nénikék, és ebben az épületbe járnak még a tanítóképzősök és a polgáristák is.”⁵

Mindkét regényben jelentős szerepet kapnak a tanárfigurák. Az *Abigél*-ben és a *Für Elise*-ben is olvashatunk fiatal férfi tanárokról, akikért rajonganak a serdülő lányok. Sőt, ha még tovább keressük a hasonlóságot, mindkét írásban olvashatunk olyan tanárokról, akik segítik a főszereplő életét. Gondoljunk csak König tanár úrra és Korondy tanár úrra. Mindkét férfi egyfajta apaszerepben jelenik meg: „Apám, igazi apám, te ott a távolban, annyiszor sértettem meg, ahányszor csak alkalmam volt – mivel tudom valaha jóvátenni, hogy csak most ismertem fel König tanár úrból Abigélt?”⁶, illetve: „Korondy meg a második apám volt, magánkincsem (...)”⁷

A regényekben olyan iskolatípussal találkozhatunk, ahol a lányok teljesen ki vannak szolgáltatva tanáraiknak. Erről az alábbiakban olvashatunk: „A két világháború közt kibontakozó női karriert valamiképpen univerzálissá teszi ez a mű, úgy, hogy ez ellen a felvilágosult iskolatípus ellen emel szót, mely valójában gúzsba kötötte a lányokat és testileg kiszolgáltatta őket tanáraiknak, de már bizonyos tudást képes volt átnyújtani nekik.”⁸

Iskolaszervezet

Az alsó fokú oktatás terepe az elemi népiskola volt, amely négy osztályos képzést nyújtott. Az elemi népiskolát az ugyancsak négy évfolyamos polgári iskola követte, amelynek – ahogy fentebb már említettük – három típusa létezett: a gimnázium, a reál-gimnázium és a reáliskola.

A gimnáziumokra jellemző volt, hogy a matematikai-természettudományos tárgyak alacsonyabb óraszámban jelentek meg, mint az inkább ezeket a területeket preferáló reáliskolákban.

A középfokú oktatás célja az volt, hogy a tanulóknak gyakorlati irányú, de általános műveltséget alakítson ki, amely a mindennapi életben való bol-

dogulásra, vagy a középfokú szakiskolákra készít elő. A polgári iskola elvégzéséről kiállított bizonyítvánnyal már tovább lehetett tanulni a tanítóképző intézetekben, a felsőkereskedelmi iskolákban, a mezőgazdasági vagy ipari iskolákban.

Az egyes intézmények esetében gyakran előfordult, hogy egy épületben kapott helyet több iskola-típus is. Ilyen intézmény volt a debreceni Dóczy Geodeon Református Leánynevelő Intézet is, amelyet csak „kisasszonygyárként” emlegettek városzerte. Az iskolában „együtt élő” iskolafokokat Szabó Magda érzékletesen mutatja be: „Sokan voltunk odalenn, mi, elemisták, aztán gyakorló elemisták, akikről nem tudtuk bizonyosan, micsodák, később megértettem, hogy náluk és rajtuk tanulnak tanítani a leendő nénikék és ebbe az épületbe járnak még a tanítóképzősök és a polgáristák is. A polgáristák kasztja külön kaszt volt, a gazdag vállalkozók és iparosok lányaié (...) a négy elemi után még négy polgárit végeztek, komoly követelményekkel. Aki ott jelesre vizsgázott, elmeheztett később tisztviselőnek, tovább képezhetette magát felelős irodai munkára.”⁹

Tantárgyi rendszer és tananyag

Megkerülhetetlen kihívásként jelentkezett a XX. század elején szinte mindegyik iskolaformában a tananyag korszerűsítése. „A veszített háború, a forradalmak, Trianon sokkja feladattá tette a különféle iskolatípusok tananyagának újragondolását. A tudományok fejlődése az új eredmények gyarapodása ugyancsak ezt az igényt fogalmazta meg.”¹⁰

Az egyes intézményekben „voltak fő- és melléktárgyak, nálunk főtárgynak számított a francia, a magyar, történelem, latin, földrajz, természetrajz,

5 SZABÓ Magda: *Für Elise*. Európa könyvkiadó, Bp., 2005. 117. p.

6 *Abigél*. I.m. 466. p.

7 *Für Elise*. I.m. 190. p.

8 KISS Noémi: „Cili én vagyok” avagy a régimódi textuális tér (Szabó Magda: *Für Elise*). In: *Alföld* (2003) 11. sz. 103. p.

9 *Für Elise*. I.m. 117. p.

10 T. KISS Tamás: *Állami művelődéspolitikai az 1920-as években*. MMI-Mikszáth Kiadó, Bp., 1998. 65. p.

német, számtan, hittan, ének, melléknek a rajz, a kézimunka és a testnevelés.”¹¹

A modern nyelvek oktatását különösen fontosnak tartották a hazánkkal diplomáciai kapcsolatokat ápoló államokkal való együttműködés, a nemzet kulturális területen való újbóli felemelkedése szempontjából.

„Tantárgyaink száma az első négy évben nem szűkült, nem bővült, mindig ugyanazt tanultuk, csak egyre részletesebben taglalva, a történelemnek mindig más-más szakaszát tárgyaltuk, akár a földrajzot, biológiát, természetrajzot, tágult az ismeretanyaggal együtt a világ.”¹²

A fent említett tantárgyak listája megfelel a korabeli középiskolák általános óratervének: hit- és erkölcsstan; magyar nyelv – ezen belül beszéd- és értelemgyakorlatok, olvasás és olvasmánytárgyalás, írás, fogalmazás, helyesírás és nyelvi magyarázatok; számolás és mérés; földrajz; történelem – a magyar nemzet történelme, polgári jogok és kötelességek; természeti és gazdasági ismeretek – természetrajz, gazdaságtan, háztartástan, természettan, vegytan, egészségtan; rajz; ének; testnevelés; idegen nyelvek (latin, angol, német, francia vagy olasz).¹³

Az 1930-as évektől egyre nagyobb hangsúlyt kapott egy – addig nem, vagy csak kevés iskolában tanított – tantárgy, a honvédelmi ismeretek. Ez a tantárgy komoly politikai és világnézeti tartalommal bírt, így szorosan kapcsolódhatott a történelem tantárgy anyagához. Elég csak az *Abigél*-ben Gina osztályfőnökére, Kalmár Péterre gondolnunk, aki a történelemtanáraként hatalmas lelkesedéssel szötte át történelemóráit a második világháború és a nemzeti politika aktuális kérdéseivel.

Szabó Magda a politikai neveléssel kapcsolatban a következőket írja: „alkotmánytan és közjog, országot érintő fogalmak, történelmi események akár a ti-

zenkilencedik, akár a huszadik században (...) Ilyen tenger idő alatt sok minden történt, de hál’ Istennek el is múlt, és a kormányzó békéje biztosítja az ország rendjét.”¹⁴

A hazafias neveléssel kapcsolatban pedig a következőket olvashatjuk: „(...) aki nem tudja egyetlen hiba nélkül felmondani érettségén a *Himnusz*t és a *Szózat*ot, már nem is kap kérdést, felelet nélkül megbukott.”¹⁵

Az iskolában tanított kötelező tantárgyak megtanulásán túl a lányoknak táncórákra is kellett járniuk, amelyeket az iskolán kívül, szervezett keretek között oldottak meg. Az ifjú növendékek elemiben elsősorban balettot tanultak, középiskolában pedig valamilyen szalontáncot, de a tehetségesebbeknek lehetőségük nyílt a zongorán vagy a hegedűn való muzsikálás elsajátítására is.

Az iskolai tananyagot több helyen megkritikálták: elítélték és mellőzték Petőfi Sándor forradalmi költészetét és prózáját, Ady Endre költészetét dekadensnek nyilvánították, József Attiláról – mint kortársról – pedig említést sem tettek. A természettudományokat sem lehetett a maguk teljességében tanítani, hiszen egy dogmatikus világképet, a világ teremtésének bibliai elméletét kellett megtanulni és egyedülként elfogadni.

Az ismeretek „titkolása” túllépett a tananyag megszabott keretein is. Az iskolás lányok körében egyre jobban terjedt a szexualitás iránti fokozott érdeklődés, kérdéseikre azonban nem kaphattak választ: „... a szexuális élet kérdéseiről ... nemhogy egyházi neveléssel foglalkozó protestáns iskolában nem eshetett szó, de (...) hallgatott a magyar társadalom is”¹⁶. A másik nem jelenléte azonban óhatatlanul is magával hozza a szexualitás kérdését. Az *Abigél*-ben Gina osztálya szerelmes volt az osztályfőnökükbe, Kalmár Péterbe. Ám gyakori volt az is, hogy nem élő személy volt a „rajongásuk tárgya”, hanem a lányok választottak maguknak bizonyos – a tanteremben található – tárgyakat, amelyekhez a diakonisszák tudta nélkül férjhez szoktak menni. Ezzel próbálták elviselhetőbbé tenni az intézetben töltött sivár napokat. Aki nem akart ebben a játékban részt venni, azt a lányok is kiközösítették maguk közül, így véglegesen egyedül maradt az idegen és zárt világban.

11 *Für Elise. I.m.* 146. p.

12 *Für Elise. I.m.* 149. p.

13 SÁRKÖZI István: *Az ellenforradalmi rendszer népiskolapolitikája Magyarországon (1919. augusztus – 1944)*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1980. 186. p.

14 *Für Elise. I.m.* 341. p.

15 *Für Elise. I.m.* 342-343. pp.

16 *Für Elise. I.m.* 117. p.

Az egyházi iskolák nemcsak szemléletmódjukban, de a taneszközök tekintetében is eltértek a világi iskoláktól. Vitay Georgina egy liberális szemléletű pesti iskolából került az árkodi Matula Gimnáziumba: „tankönyv, füzet úgyis csupa új kell, eddig állami iskolába járt, most egyháziba viszik, ott mások a tankönyvek, még az írópapír is”¹⁷. A taneszközökön túl minden személyes tárgytól meg kellett válnia, új ruhát, táskát, de még fogkefét is kapott.

A református gimnáziumok első évétől minden növendéknek kötelező jelleggel kellett részt vennie a cserkészcsapat munkájában.¹⁸ A cserkészlet céljai között szerepelt, hogy a magyar lányokból egészséges, edzett, illetudó fiatalokat neveljen, akik mindenkor hűek a hazához, a nemzethez, valamint a magyar nemzet erkölcsi és kulturális értékeihez.

Az iskolák felszereltsége mindenben alkalmassá kellett tegye az intézményt, hogy a tantervben és a nevelési programban meghatározott feladatoknak és céloknak maradéktalanul meg tudjanak felelni: „A földszinten a képzősök és a kisgyermekes kényelmére különleges metodikával dolgozó elemi működött, s ami az épületből létrejött, iskolánkat az ország legmodernebb oktatóintézményévé tett. Először láttunk életünkben oktatóintézetben laboratóriumot, vetítőgépet, tejüveg táblákat, amelyekre színes krétával írnak, először tisztálkodásra, tisztaírói elfogyasztására kijelölt szobákat és kamrát a takarító személyzetnek, a kellékeknek, vedreknek, nyeles felmosó-készleteknek, porszívóknak. Volt a háromemeletes csodaházban külön ima-, torna-, és díszterem szélesre tárható dupla ajtókkal, elrekesztett szárnyas rész a nevelőtestület nyugalmanak biztosítására, és volt előszobás igazgatói iroda.”¹⁹

Az *Abigél*-ben hasonlóan jól felszerelt osztálytermekkel találkozunk: „Osztályuk közel esett a testülethez, Gina most látott először tantermet a Matulában, s megint csak meglepődött, mert olyan csillogóan modern volt, olyan mindennel felszerelt és gazdag, hogy sokszorosan felülmúlta a Sokoray Atala-beli helyiségeket. Voltaképpen nem is olyan volt, mint egy átlagos osztályterem, hanem inkább mint valami tribün, a katedraasztaltól a hátsó falig egymás mögött két-két lépcsőnyit emelkedő, félkör alakú padosorok futottak a két keskeny szélső és va-

lamivel szélesebb, középső lépcsős feljárat, ahonnan ki-ki megközelíthette a helyét, még inkább szokatlanná tette az osztályt. A falakon, szorosan egymás mellett, berámázott reprodukciók és portrék sorakoztak, a tanterem legmagasabb pontján, az utolsó padosor mögötti széles, üres sávon vetítőgép állt.”²⁰

A vallás kiemelt szerepe

1929-ben *Az ifjúság keresztény neveléséről* szóló pápai körlevél kimondta, hogy a nevelés joga az egyházat illeti, és a nevelés alapelveivel ellenkezik, ha az iskolából kizárják a vallást. Ennek értelmében természetesen nem csak a katolikus iskolák tekintették joguknak a vallásos nevelés beemelését az iskolai mindennapokba, hanem a protestáns felekezetek is.

Szabó Magda maga is sokat ír a vallás szerepéről, hiszen vallásos, református családban nőtt fel. Családjában öröklődött a református vallás iránti elkötelezettség (apai ágon több református pap is kikerült a családból). Ezért is került a kislány a debreceni Dócziba. Itt a tanterv fontos részét képezte a hittanóra, ezen felül kötelező volt a vasárnapokon és az ünnepnapokon az istentiszteleteken való részvétel. A *Für Elise*-ből az is kiderül, hogy az elemi iskola első osztályába csak azt vették fel, aki járt hittani előkészítőre és volt elég ismerete a vallás terén.²¹

Az egyház erőteljesen érezte jelenlétét az oktatásban, a diákoktól feltétlen engedelmisséget követelt és ellenezte a tanulói autonómia minden megnyilvánulását. „Ezt is meg kell tanulnod, hogy az ember nem kérdez, anélkül engedelmeskedik” – figyelmezteti Zsuzsanna Ginát²². „Az egyház keze itt emelkedett először figyelmeztetővé: vigyázz, tanuló, itt egy vagy a többivel, nem henceghetsz öltözetteddel, ékszer nem

17 *Abigél*. I.m. 12. p.

18 A cserkészletet Robert Baden-Powell angol tábornok alapította még 1908-ban kizárólag 10-18 éves fiúk számára. Két évvel később, 1910-ben hozta létre a hazánkban is elterjedt leánycserkészletet. Ld. CSICSAY Alajos: *Iskolatörténet*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2002. 212. p.

19 *Für Elise*. I.m. 132-133. pp.

20 *Abigél*. I.m. 72-73. pp.

21 *Für Elise*. I.m. 85. p.

22 *Abigél*. I.m. 36. p.

viselhetsz, le a fülbevalókkal, hajba kötött masli tilos. Volt egyensapkánk, egyenkalapunk, barna vagy fekete rádlis patentharisnyánk, bokánkat feszesen rögzítő félmagas lábbeli védte.”²³

A református iskolák leánynevelése a felekezeti oktatáson túl a jövőre való felkészítést is célul tűzte ki: „itt magyar református lányokat készítettek elő részint a hétköznapi egysíki, részint, ha Isten szándéka így döntene, fényes pályát ígérő rendkívüli életre.”²⁴

A vallásos nevelés már az iskolai nevelés megkezdése előtt, az ún. hitbéli előkészítésen megkezdődött, ahol az imádságokat tanulhatták meg: „Egyházunk alapimádságai közül a miatyánkot már elemezte a hitbéli előkészítés, s miután Trianon után voltunk, a magyar hiszekegy is a megtanulandók között szerepelt, nem csak Krisztus, Magyarország feltámadásában is hinnie kellett, aki Dóczy Gedeon intézetének valamelyik ágazatát látogatta.”²⁵

23 Für Elise. *I.m.* 133-134. pp.

24 Für Elise. *I.m.* 87. p.

25 Für Elise. *I.m.* 88. p.

26 SZURMAINÉ SILKÓ Mária: *Ajándékomat megbecsüld! Töredékek Szabó Magda életművéhez.* Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2007. 70. p.

A vallásos nevelés része volt a személyes példamutatás is. Erre szép példa, Zsuzsanna esete az *Abigél*ből: „Minden, amit Zsuzsanna tesz, az én veszedelmem volt, én nyitottam ki a kaput, azt a kaput, amin elvitték a gyerekeket. Valóban elvitték a gyerekeket, a veszélyeztetett gyerekeket. Hogy a szülők hogy értek el engem, arról inkább ne beszéljünk, valahol elértek. Nem lehetett, hogy egy gyereket pusztán a felekezete miatt elvigyenek, az elviselhetetlen gondolat volt. S amellet igazán nem tudom, mit szolt volna hozzá Jézus Krisztus (...)”²⁶

Fegyelem és szigor a nőnevelő intézményekben

A nőnevelő intézményekben a normatív nevelési koncepció szerint folyt a nevelés és az oktatás, amely szerint kiemelten fontosak a hosszabb távon fennmaradó emberi és etikai értékek, magatartási normák közvetítése, és ezek elsajátíttatása a tanulókkal. Ezen nevelési koncepció követői úgy gondolták, hogy az ember csak abban az esetben tud konstruktív módon beilleszkedni a társadalomba, amennyiben magatartása és életvezetése irányításában a fenti szempontok, értékek vezérlő elvként jelennek meg.

Ennek érdekében kívánták minél fiatalabb korban megismertetni a tanulókkal az alapvető értékeket.

A mindenekelőtt a jellem fejlesztését célul tűző módszer Comenius és Herbart nevéhez is köthető. A nevelési folyamat olyan külső tényezők által irányított, mint a pedagógus. A tanulók szigorú tanári irányítás alatt álltak, mindent a pedagógus írt elő, a tanulók gondolatait pedig nem vették figyelembe, ezáltal nem hagytak teret a személyiség megfelelő kibontakozásának.

Ez a túlzott szabályozottság vezetett ahhoz, hogy a szigorúsághoz nagymértékben hozzászokott lányok nem tudtak mit kezdeni az olyan pedagógusokkal, akik „gyengébben” fogták őket. Ilyen pedagógus a *Für Elise*-ben a hatodik osztályba érkező új franciatanár, aki megértő volt, megengedte, hogy a lányok sírjanak, kifogásokat emeljenek, meghallgatta ellenvetéseiket, magyarázataikat. Az oktatásban ilyen módszer alkalmazásának megvan ugyan az az előnye, hogy a tanulók normaismerete, ítélőképessége, tudatossági szintje fejlődik, megjelenik hátrányként azonban az, hogy a lányoknak kevés gyakorlási és tapasztalatszerzési lehetőséget hagyott.

Az iskolában a még ma is elterjedt frontális tanítási módszerrel tanították a diákokat. Ennek nagy hátránya, hogy a tanár ismertette, bemutatta a tananyagot, míg a tanulók csak passzívan figyeltek, esetleg jegyzeteltek. Ezzel nem ösztönözték az egyes tanulók önálló gondolkodását. Jó példa erre Szabó Magda *Für Elise*-ben leírt esete, amikor az író nő sorozatos büntetéseket kapott kirívó írásai, dolgozatai és fogalmazásai miatt. Konkrét példa erre a Munkácsy-kép (*Ecce homo*) esete, amikor Szabó Magda a képen látható kutya szemszögéből meséli el a történetet: „Dolgozatom meglepő sorsra jutott, személyesen kellett ízekre szaglatnom az osztály előtt, mert megsértettem írásommal Jézus Krisztust. Sokáig sziszegte rám magyarázatát Móré Mária, mert nehezen tudtam felfogni, hogy lehet valami tilos, ha szabadon választható, mi a véték abban, ha én, aki a nagy tablón mindenkit ismertem, Jézust, Pilátust, Kajafást, Máriát, még Magdolnát is, miért nem választhattam a kép előterében érdeklődve figyelő kóbor kutyát, az egyetlen, akinek nem tudtam múltját és jövőjét”.²⁷

Aki valamilyen módon kilógott a sorból, annak az nem csak kellemetlen, de kifejezetten hátrányos volt, hiszen az ilyen tevékenység nemkívánatos, sőt egyenesen tilos volt.

Szabó Magda regényei szépirodalmi értékeken túl neveléstörténeti (elsősorban a nőnevelés-történeti) értékkel is bírnak, hiszen rajtuk keresztül képet kapunk a két világháború közötti oktatásról, református nőnevelésről.

IRODALOMJEGYZÉK

CSICSAY Alajos: *Iskolatörténet*. Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2002

KISS Noémi: „Cili én vagyok” avagy a régimódi textuális tér (*Szabó Magda: Für Elise*). In: *Alföld* (2003) 11. sz. 103. p.

T. KISS Tamás: Állami művelődéspolitikai az 1920-as években. MMI-Mikszáth Kiadó, Bp., 1998.

KÓNYA Judit: *Szabó Magda alkotásai és vallomásai tükrében*, Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1977.

SÁRKÖZI István: *Az ellenforradalmi rendszer népi iskolapolitikája Magyarországon (1919. augusztus – 1944)*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1980.

SZABÓ Magda: *Abigél*. Európa könyvkiadó, Bp., 2006.

SZABÓ Magda: *Für Elise*. Európa könyvkiadó, Bp., 2005.

SZURMAINÉ SILKÓ Mária: *Ajándékomat megbecsüld! Töredékek Szabó Magda életművéhez*. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2007.

27 *Für Elise*. I.m. 143-144. p.